

**ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ
І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ**

АТАМАНОВА Н. В.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри державно-правових дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

ЄЛЕНКО Н. М.

студентка 2 курсу магістратури

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Правове регулювання охорони і захисту прав і свобод людини як у функціональному відношенні, так і в організаційному плані, неможливо без нормотворення органів, які безпосередньо та безперервно здійснюють правоохоронні завдання, у тому числі, регулюють окремі питання у сфері безпеки та правопорядку.

У повсякденному житті значне місце у правовому регулюванні правоохоронної діяльності належить актам органів виконавчої влади (постанови, розпорядження, накази, інструкції тощо).

Принципи організації і функціонування механізму забезпечення прав людини - це загальні керівні засади діяльності інститутів публічної влади з охорони та захисту прав та свобод особи.

До таких слід віднести: законність, професіоналізм, поділ влади, демократизм.

Законність. Багато питань «вічної» проблематики законності з теоретичної точки зору успішно вирішено, по окремих знайдено відносний компроміс, деякі, як і раніше викликають гостру дискусію. У науковій літературі законність розглядається в різних іпостах: як режим, принцип, метод, вимога, елемент демократії тощо. У цьому різні смислові відтінки даного правового феномена, що характеризують її різні сторони і пояснюють різноманітність визначень. Найчастіше законність розглядається як загальноправовий принцип і режим, що забезпечує життєдіяльність суспільства, його поступальний розвиток та побудова демократії [2, с. 89].

Практично у кожному визначенні законності міститься найважливіша її властивість - вимога всім учасникам суспільних відносин суворо дотримуватися законів держави. Очевидно, що правоохоронна (правозахисна) діяльність має здійснюватись на законних підставах. Ігнорування цього постулату неминуче призводить до прямо протилежних результатів - правоохоронна діяльність перетворюється на правопорушну

діяльність. Захист порушеного права однієї особи може обернутися порушенням права і свободи кількох інших осіб.

Професіоналізм. Зміст принципу професіоналізму своїм корінням сягає в глибоку історію, коли в суспільстві починає формуватися особливий шар, клас людей, які нічим іншим (у самому загальному сенсі), крім управління, не займаються. Щодо діяльності із забезпечення права і свободи людини, змістом даного принципу виступає система вимог (насамперед нормативних) до осіб, які займаються правоохоронною працею (діяльністю, службою). Державна служба безпосередньо пов'язана із правоохоронною (правозахисною) діяльністю.

Демократизм. Демократизм як принцип правозахисної діяльності випливає з конституційного визнання народу як джерела та носія влади, наділення громадян політичними правами і свободами, перш за все правом на участь в управлінні державними справами. Затвердження та гарантування цієї правомочності означає, що народ (суспільство, особистість) у різних формах бере участь у реалізації правоохоронної функції держави, забезпеченні права і свободи людини. Це проявляється у різноманітних формах прямої та непрямої участі громадян у здійсненні охоронних завдань (участь охорони громадського порядку; участь у провадженні правосуддя; інститут громадського контролю та ін.) [4, с. 13].

Поділ влади. Поділ влади реалізується у конституційній (державно-правовій) доктрині більшості демократичних країн і є системою конституційно-правових норм та інститутів, які регламентують поділ законодавчої, виконавчої та судової влади. Слід пам'ятати, що у сучасній юридичній науці термін «поділ» стосовно державної влади вживається у двох значеннях. Згідно з одним з них, найбільш поширеним, він використовується для позначення поділу державної влади на три класичні гілки. У другому значенні термін «поділ» вживається щодо поділу влади між державою та складовими її державними утвореннями (суб'єктами). Іноді з метою розрізнення цих двох понять використовують словосполучення «поділ влади по горизонталі, або горизонтальне розподілення влади», і «розподіл влади по вертикалі, або вертикальний розподіл влади» [2, с. 88].

Спеціальні принципи забезпечення права і свободи особи являють собою загальні керівні ідеї, що лежать в основі діяльності держави щодо реалізації правоохоронних цілей та завдань, що виражають специфіку охорони та захисту прав та свобод людини. Як правило, спеціальні принципи закріплені на законодавчому рівні, в окремій частині (розділі, статті) відповідного нормативного правового акта. Приміром, Конституція України (ст. 55) закріплює, що захист прав і свобод людини та громадянина здійснюється судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1].

Спеціальні принципи визначають стратегію та тактику реалізації

кожного напрямку діяльності з забезпечення права і свободи особи. Принципи забезпечення прав людини тісно пов'язані з методами охорони та захисту правового статусу особистості. Проблематика методів державної діяльності (здійснення влади) виходить за рамки суто юридичного аналізу та має філософське значення, оскільки знаходиться в площині співвідношення цілей та засобів. Більше того, у самій юриспруденції проблема методів діяльності держави поки що недостатньо розроблена.

Діапазон повноважень, що дозволяють державі як суб'єкту влади проводити власну волю, надзвичайно широкий. Влада може досягати своєї мети, діючи жорсткими і м'якими методами, змушувати, стимулювати, спокушати, провокувати відому поведінку. Методи реалізації діяльності із забезпечення права і свободи людини дуже різноманітні. У науці виділяють: загальні та спеціальні, правові та неправові (соціальні); демократичні та авторитарні, офіційні та неофіційні; звичайні та наукові, обов'язкові та рекомендаційні; охоронні та виховні; заборонні та стимулюючі; індивідуальні та колективні, тощо [4, с. 14].

У юридичній науці методи реалізації правоохоронної діяльності (правоохоронної функції) держави зазвичай розглядаються як методи, прийоми цілеспрямованого впливу на суспільні відносини. Іноді вони ототожнюються з методами правового регулювання суспільних відносин: імперативним, диспозитивним, заохочувальним та рекомендаційним [2, с. 68].

Методи забезпечення права і свободи людини складають систему прийомів і способів реалізації цілей і завдань у сфері охорони та захисту прав та свобод особи. По аналогії з класифікацією принципів, методи умовно можна поділити на дві групи: прийоми та способи, що використовуються у правозахисній діяльності загалом - загальні методи; методи, що використовуються при забезпеченні окремих прав і свобод чи їх груп - спеціальні методи.

У вітчизняній юридичній науці в якості загальних методів здійснення державної влади, діяльності держави зазвичай розглядаються переконання та примус. Переконання є впливом на свідомість, волю та

мотиви керованих шляхом роз'яснення змісту владних (управлінських) рішень, аргументації та стимулювання їх. Для переконання характерні такі засоби, як організація соціальних груп, суспільства, виховання, заохочення, інформування, пропагування, агітація [3, с. 52].

Примус спрямований на те, щоб змушувати керованих діяти певним чином всупереч їхньому бажанню, і проявляється у покаранні (стимулювання зі знаком «мінус»). Для методу примусу обов'язкове підпорядкування поведінки індивіда чи групи людей не з власної волі, а волі держави; при переконанні такого підпорядкування нема. Примус часто виступає як засіб універсалізації соціального процесу, синтезу соціоісторичних організацій, передумови зародження нових суспільних відносин, трансляції культурного досвіду соціоісторичних організацій. У певних ситуаціях воно виступає в ролі домінуючого фактора соціального процесу, оскільки має потужний стимулюючий потенціал [5, с. 351].

Здійснюючи охорону права і свободи, держава неминує вдається до використання примусу з метою попередження і припинення зазіхань на соціальні блага, відновлення порушеного права, залучення до юридичної відповідальності винних. Ціннісно-сміслові підстави державного примусу тісно пов'язані з необхідністю захистити суспільство та особу від всіляких загроз, насамперед від тих, які зазіхають на правовий порядок. Примус безпосередньо пов'язаний з виявленням загроз безпеці, їх ліквідацією, встановленням обставин події, усуненням порушень та залученням винних у їх скоєнні до відповідальності з метою попередження наступу та розвитку негативних наслідків таких загроз.

Виконуючи обов'язки стосовно забезпечення реалізації прав, свобод й обов'язків суди здійснюють їхній захист методом об'єктивного розгляду звернень громадян у випадку їхнього порушення. І нормативне регулювання звернень осіб на судовий захист власних прав, свобод й обов'язків базується на закріпленні в законодавстві України певних норм, що безпосередньо надають можливість людині звертатись за захистом у суд.

Таким чином, удосконалення законодавства про забезпечення прав і свобод людини і громадянина відбувається в нашій державі шляхом збільшення переважної ваги законів у системі нормативно-правових актів, що безпосередньо визначають порядок реалізації основних прав та свобод людини і громадянина; сприяння приведенню цього законодавства у відповідність із Конституцією України та міжнародними стандартами у цій галузі; доведення норм, уміщених у законах, присвячених гарантуванню основних прав та свобод людини і громадянина, до високого рівня конкретизації; посилення юридичних гарантій захисту цих прав та свобод, зміцнення правових засобів їх реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. (Редакція станом на 03.09.2019 № 27-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>
2. Іванків І. Б. Права людства : монографія. Київ : Ваїте, 2020. 158 с.
3. Лазарева М. Д. Стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2020. С. 51-53.
4. Рижук Ю. М. Щодо питання правового розуміння та сутності концептуальних засад природних прав і свобод людини. *Науковий вісник публічного та приватного права*: зб. наук. пр. / Н.-д. ін-т публічного права ; редкол. : В. В. Галунько (голов. ред.) та ін. Київ, 2017. Вип. 2. С. 11-15.
5. Чепульченко Т. О. Права людини як мета та межі правотворчості. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 348-353.